

יוסף חיים עליכם

פרשת נקב

"וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל". האדם צריך להשריש לעצמו בכל מעשיו מי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, ונתנו על כך כמה מצוות, כמו ענין הביכורים שהדבר הראשון שיוצא מהשדה מקדישים לה', וכן הבן הבכור הוא מקודש וצריך פדיון, וכן בכור בהמה אסור להשתמש בו אלא הוא של הכהן, ועוד מצוות שמטרתם להשריש באדם שאפילו שהוא חושב שמעשיו וכוחו הם אלו שעשו את החיל, והם שהצמיחו את הפירות, לא כן הדבר. כמו כן בנטע עצים, הנה שלש שנים הראשונות הם ערלה, ובשנה הרביעית נטע רבעי שצריך להביא הפירות לירושלים לאוכלם, וגם אחר כל זה באה שנת השמיטה ואסור לעבוד בקרקע וצריך להפקיר הכל. ללמדך - לה' הארץ ומלואה, אין לך כלום משלך.

וכן בענין הלואת כספים, אדם עמל ויגע וחסך כסף, ואחר שהלוה אותו לאחר, אומרת לו התורה אין לך רשות לקחת ריבית, אפילו אם הלווה ישמח וירצה לתת ריבית, מכל מקום אין לשניכם רשות לעבור על דבר ה', כיון שהכל ממנו והכל שלו.

שאלות ותשובות לשולחן שבת - הלכות ריבית - בן איש חי שנה ב'

האומן לעבוד, מותר, שזה ניכר שכסף זה הוא עבור שכן פעולתו.

8. שאלה: מה מלמדנו המושג "שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף"?

תשובה: שמותר לאדם לומר לחברו - אם אתה נותן לי את דמי השכירות לכל השנה מראש, אסכים לקבל תשלום פחות מהסכום השנתי. ודבר זה מותר רק אם אמר לו המשכיר קודם שעשה השוכר אחד מקנייני השכירות, אבל אם כבר סיכמו על השכירות ועשה קנין, ואח"כ מבקש השוכר שימתין המשכיר ולא יתבע את דמי השכירות עד לסוף תקופת השכירות, ותמורת זה ישלם השוכר יותר כסף, דבר זה אסור משום ריבית.

והוא הדין אם מכר לחבירו חפץ, ודרש עבורו 1000 שקל, אסור לומר לו "אם תרצה לשלם את הכסף בעוד זמן, תצטרך לשלם 1200 שקל" שדבר זה הוא ריבית מדרבנן.

9. שאלה: אדם שחייב לחבירו 100 שקל, וזמן הפרעון הוא עוד שלשה חדשים, האם מותר לומר לו פרע לי היום 97 שקל במקום שאמתין עוד שלשה חדשים ואקבל את מלוא הסכום?

תשובה: מותר לעשות כן ואין בזה איסור.

10. שאלה: כיצד ניתן למכור חוב שיש לי על חבירי?

תשובה: במלוה על פה, חייבים מעמד שלשת האנשים, דהיינו שיעמדו יחד הלוה והמלוה וקונה החוב. ובמלוה בשטר, צריך המלוה למסור את השטר, ויכתבו איך מכר לפלוני השטר וכל שעבודא דאית ביה והאחריות תהיה על הקונה, שאם אין ללוה לפרוע לא יוכל הלווה לתבוע מן המוכר כלום. (אמנם בשטר שכתוב לפקודת מציג השטר, מספיק שכותב נא לשלם לפקודת פלוני).

11. שאלה: ראובן חייב לשמעון 100 שקל, וזמן הפרעון הוא בעוד חודש, ואמר ראובן ללוי קח 97 שקל ואח"כ בעוד חודש תפרע 100 שקל לשמעון, שאני חייב לו האם מותר הדבר?

תשובה: הדבר אסור, כיון שלוי משלם 3 שקלים נוספים תמורת ה 97 שקל שהוא קיבל בהלואה. והרי זה ריבית.

12. שאלה: ישראל שלוח מלואה מגוי בריבית, האם מותר לישראל להיות ערב בהלואה זו?

תשובה: אסור, כיון שאם אין ללוה לפרוע, המלוה יתבע את הערב. ואם ישראל נתן מראש את סכום הריבית לגוי, ונשאר לפרוע רק את הקרן, מותר.

13. שאלה: אדם המלוה לחבירו מנה, ואומר לו "על מנת שתתן דינר לאדם אחר או לצדקה", האם מותר לעשות כן?

תשובה: הדבר אסור, ואפילו אם אמר הלווה מעצמו שיתן דינר לפלוני או לצדקה, אסור.

דע: צריך שיעשה אדם היתר עיסקא כאשר לווה מן הבנק, ומועיל התנאי שפתח החשבון בפעם הראשונה לכל הזמן.

1. שאלה: מדוע אסור מדרבנן להלוות סאה של פירות על מנת לתת אחר כך סאה פירות מאותו המין?

תשובה: מכיוון שאין מחיר קבוע לדבר ויתכן שיעלה המחיר ויוצא שעובר על איסור ריבית מדרבנן שמחזיר לו סכום כסף יותר מאשר לווה ממנו.

2. שאלה: מדוע כן מותר בכל זאת ללוות כיכר לחם וכדו' אישה מרעותה ולא חוששים שיעלה המחיר ויוצא שמחזירה לה יותר?

תשובה: אמנם כל דבר שאין מחירו קבוע בשוק אסור ללוות מחברו על מנת להחזיר לו שמא יעלה המחיר אך בדבר מועט כגון זה לא החמירו חז"ל שזה ריבית מדבריהם וכאן התירו זאת.

3. שאלה: ישנה עוד דרך שכן מותר ללוות סאה של פירות על מנת להחזיר סאה אחרת ולא חוששים לריבית?

תשובה: כאשר יש ללווה מאותו המין כגון לווה עשר קילו חיטים מחבירו אבל יש לו בביתו חיטה אחת רואים כאילו חיטה זו נכנסת תחת כל ההלואה ושאים יתייקר המחיר זה כבר ברשות המלווה, כל זה בהלואה אבל במכר לא מועיל הדבר וצריך שיהיה לו כנגד כל המעות. וכתב הרב הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל שאם מלוה בדולרים יש בזה בעיה של סאה ביהא, ולכן יתן המלוה ללווה דולר אחד, ואז יוכל להלוות לו עליו עוד דולרים כמה שירצה, כמו שהתבאר לעיל שאם יש לו אפילו אחד מותר להלוות הרבה.

4. שאלה: האם מותר ללוות כסף מגוי בריבית?

תשובה: מגוי מותר ללוות בריבית וכן מותר להלוות לו בריבית, ואדרבה יש בזה מצוה.

5. שאלה: מה התנאים שמותר לתת כסף לחברו שיטרח ויביא רווח ויחלקו בניהם?

תשובה: א. בין אם יפסיד בין אם מרוויח הכול מתחלק בניהם ולא רק ברווח.

ב. שייתן לו שכן מועט על זה שמסכים לטרוח עבור כסף הלוואתו. שאם לא כן זה ריבית, כי הרי הוא טורח ועובד בחינם בגלל שהלווה לו כסף.

ג. באופן שהמלווה עצמו עובד וטורח בעסק לא חייב לקבוע לחברו שכן אפילו שעובד הרבה יותר.

ד. אדם שנותן סחורה לחברו שימכור לו ויתחלקו ברווח ואפילו אם יאלץ למכור פחות מהשווי אינו חייב בנזק כי התנאי בניהם רק על רווח שימכור, כאן לא צריך התנאים הנזכרים לעיל.

6. שאלה: האם מותר לשלם לבעל מלאכה את הכסף מראש על מנת שיעשה לו הנחה?

7. תשובה: אסור, כיון שנראה שמלוה לו את הכסף היום על מנת שיעשה לו הנחה, שהרי עדיין האומן יכול לחזור בו, וכסף זה שנתן לו הוא כעין חוב והלואה, אבל אם כבר התחיל

כי לקח טוב נתתי לכם

"והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתך" פירש רש"י: את המצוות הקלות, שאדם דש בעקביו, תשמעון.

למדונו חכמינו ז"ל: (סוכה ל"ח). שירי מצוה מעכבין את הפרענות. שדוקא אותם דברים הנראים קטנים ושוליים, שאין איש נותנם על לבו, הם אלו שעומדים לו לאדם בשעת צרה להגן עליו ולהצילו מן הפרענות: וכן אמר רב חמא בר חנינא בברכות (ט"ו ע"ב): כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם שנאמר (תהלים ס"ח, ט"ו): "בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון". דקדוק קל בהגוי קריאת שמע שבעבורו מצננין לאדם את הגיהנם, וכן אמרו בברכות (ו' ע"ב) על הפסוק (תהלים י"ב, ט') "כרום זולת לבני אדם" - אלו דברים שעומדים ברומו של עולם, ובני אדם מזלזלים בהם. ופירש רש"י: כגון תפילה. ותפלה השגורה על לשונו והיא מדברים העומדים ברומו של עולם.

"ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך" וכו'. אם נתבונן בעצמנו או עלולים לראות איך או טורחים בשביל האוכל, ושיהיה חם, ולא יהיה חסר מלח ושלא יהיה מלוח מדי ולא מתוק מדי, ולא חמוץ או חריף מדי, ומשתדלים לקיים את מה שלא נאמר המתחיל לאכול אומרים לו גמור, ושלא ישאר פירור, שהרי זה כל תשחית.

ואנו מקפידים גם שהאוכל יהיה נקי ולא יהיה מעורב בו לכלוך חלילה, ואילו כשאנו מגיעים לברכת המזון, "לפעמים" הברכה קרה ולא יוצאת מחמימות הלב ואין בה בכלל מלח או תבלינים והיא נאמרת בחטף פתח. ופתאום או גם נזכרים לעזור בסידור השולחן, ומסדרים את הצלחות והכוסות, ומערבים קצת פסולת חלילה בברכת המזון, אם חס ושלוש או מברכים ושומעים ברקע את החדשות של גלי צה"ל, או להבדיל אפילו שיעור תורה, שהרי עכשיו או עסוקים בברכת המזון, וכל דבר בעיתו, וישנן כאלה ה'מחמירים' העונים לפלאפון ברמזים.

וכל זה ודאי או עושים מחוסר הבנה וידיעה כמה חשובה ויקרה ברכת המזון, אבל אם נתבונן בחשיבותה וכפי שהזכרנו בדיבורים הקודמים, או נאמר כל מילה והברה כמונים מרגליות ויהלומים. וכעין רמז מובא בגמרא (ברכות נג.) המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, לגבי אדם שאכל ושכח לברך, ויצא לדרך, ונזכר באמצע הדרך שבית הלל אומרים יברך במקום שנזכר. ואילו בית שמאי סוברים יחזור למקומו ויברך. אמרו להם בית הלל: לדברכם אדם אכל בקומה שלושים והמעלית מקולקלת, יעלה שוב את כל השלושים קומות? אמרו להם בית שמאי, אם הוא היה שוכח ארנק עם כסף הוא היה עולה או לא היה עולה? ודאי שהיה עולה! ואם לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד השם יתברך קל וחומר שיעלה, ורצו לרמוז לנו שאם נברך כראוי אזי הארנק יהיה מלא בכסף, וכמו אותו תלמיד שחזר למקומו ומצא ארנק של זהב ונתעשר עושר גדול. [ובחרת בחיים]

מצותיך שעשועי

כתיב "תמים תהיה עם ה' אלהיך" וכתיב "הולך בתום ילך בטח" ובה השתבח יעקב אבינו ע"ה דכתיב ויעקב איש תם וכן באיוב איש תם וישר. ענין התמימות הוא שלא ישתדל לידע עתידות ע"י גורלות וכשפים וכדומה ולא יצטער צרת מחר אלא ישלך על ה' יהבו ולא ישתדל לידע מה שבלב חבירו ולא ילך בדרך חריצות ורמאות לנטות אחרי הבצע אלא יהיה מתהלך בתומו צדיק ולא יחשוב על עניני העולם הזה ועל עניני פרנסתו רק בתורת ה' יהיה חפצו ובה יהגה יומם ולילה וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב. [פלא יועץ]

אמרות צדיקים

במעלת מידת השתיקה – בכמה מקומות טובה השתיקה כגון אדם שפוגעת בו מידת הדין, כמו שנאמר על אהרון "וידם אהרון". וכן אם שמע בני אדם שמחרפים אותו ישתוק וזאת היא המעלה הגדולה לשתוק למחרפים אותו וגם ירגיל אדם עצמו לשתוק בבית הכנסת שזוהי צניעות, ובדבר זה צריך זריזות גדולה ומועיל לכוון לבו בתפילה. ואם יושב בין החכמים ישתוק וישמע דבריהם, כי כשהוא שותק שומע מה שהוא לא יודע וכשהוא מדבר אינו מוסיף ידיעה... **מי שהוא רגיל בשתיקה ניצול מכמה עבירות חניפות, ליצנות, לשון הרע, וגידופים. (אורחות צדיקים)**

כתב רבנו חיים ויטל - שהמידות הרעות נמשכים מארבע יסודות: יסוד האש ממנו נמשכת הגאווה הנקראת גסות הרוח להיותו היסוד הקל וגבוה מכולם. ובכללה הכעס, כי מפני הגאווה מתכעס האדם כשאין עושים רצונו, ואילו היה שפל רוח ומכיר חסרונו לא היה מתכעס כלל, נמצא כי הגאווה והכעס מדה אחת הם. ותולדותיה שלש. הקפדנות בלבו כי לולא הגאווה לא הי המקפיד בלבו, כענין שבארנו בענין הכעס ובקשת השררה והכבוד להתגאות על הבריות. והשנאה לזולתו על היותו גדול ממנו, וזה ענף מהגאווה גם כן.

סיפורי צדיקים

"את ה' א-לוקיך תירא" "היהודי" הקדוש מפשיסחא ז"ל היה תלמידו של הרב הקדוש ר' דוד מללוב ז"ל, ור' דוד הוא שקרב את "היהודי" ל"חווה מלובלין" ז"ל. בעיקר נסע היהודי לר' דוד, כדי ללמוד ממנו מידת "אהבת ישראל". לתכלית זו סבב עם ר' דוד בכפרים ובעירות, כדי להסתכל במעשיו, וללמוד מדבריו ומידותיו.

פעם אחת באו בדרך נסיעתם לכפר אחד. ר' דוד, שהיה הוגה תמיד ב"אהבת ישראל", סר מיד לביתו של היהודי שדר בכפר, כדי לדרוש בשלמו של אדם מישראל. "היהודי" שהיה עייף ויגע מטורח הדרך, ישב בחוץ לנוח קצת. שהה ר' דוד הרבה זמן אצל היהודי הכפרי, וכשחזר, שאלהו "היהודי", למה שהה שם כל כך. השיבו ר' דוד:

מצאתי בבית היהודי אב ובנו. האב עושה איזה מלאכה, והבן מוכיח את אביו על שמתעצל במלאכתו, מוכיח ואומר לו: אבא! לולא יראתי את הא-לוקים הייתי הורג אותך על עצלנותך! וכשראיתי את יראת הא-לוקים של אותו יהודי, נשארתי שם, ולא יכולתי להיפרד מהר מ"ירא שמים" כזה. (סיפורי צדיקים מספרו של הרב זיון)